

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Психолінгвістика як наука про мовленнєву діяльність

План

1. Психолінгвістика як наука. Предмет, напрями, завдання та основні поняття психолінгвістики. Головні проблеми психолінгвістики.
2. Психологічне дослідження мовлення.
3. Історія зародження та розвитку психолінгвістики. Філософські, психологічні та лінгвістичні витоки психолінгвістики.
4. Актуальні напрями сучасної психолінгвістики.

Студенти повинні знати: місце і роль психолінгвістики як маргінальної галузі мовознавства; предмет, напрями, завдання та основні поняття психолінгвістики; головні проблеми психолінгвістики; історію зародження та розвитку психолінгвістики; філософські, психологічні та лінгвістичні витоки психолінгвістики; актуальні напрями сучасної психолінгвістики.

Студенти повинні вміти: визначати предмет, напрями, завдання та основні поняття психолінгвістики; аналізувати філософські, психологічні та лінгвістичні витоки психолінгвістики; характеризувати основні етапи становлення та розвитку психолінгвістики як науки.

Ключові слова: психолінгвістика, маргінальна галузь, витоки психолінгвістики, мова, мовленнєва діяльність, мовна здатність, витоки психолінгвістики (психологічний напрям у мовознавстві, лінгвістична психологія, біхевіористська й необіхевіористська психологія, американська дескриптивна лінгвістика, радянська теорія мовленнєвої діяльності), напрями психолінгвістики (вікова психолінгвістика, нейропсихолінгвістика, патопсихолінгвістика, етнопсихолінгвістика, лінгвістична гендерологія, філософський напрямок психолінгвістики, соціопсихолінгвістика, лінгвістичний напрямок, інженерна психолінгвістика).

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Охарактеризуйте психолінгвістику як маргінальну галузь лінгвістики.
2. Дайте визначення предмета та об'єкта психолінгвістики.
3. Охарактеризуйте коло проблем, які вирішує психолінгвістика.
4. Визначте, які практичні завдання вирішує психолінгвістика.
5. У чому полягає суть психологічного дослідження мовлення?
6. До якого результату у ході проведення семінару досягнуто Ч. Осгудом та Дж. Керролом у галузі створення нової дисципліни?
7. Яке місце займає генеративізм як один із витоків сучасної психолінгвістики.
8. Яку роль відіграла біхевіористська та необіхевіористська психологія у становленні психолінгвістики?
9. Охарактеризуйте місце дескриптивної лінгвістики та роль Л. Блумфілда.
10. Визначте проблематику та дослідницькі принципи радянської теорії мовленнєвої діяльності.
11. Які періоди зародження та розвитку психолінгвістики визначає у своїй класифікації О. Залевська?
12. Охарактеризуйте актуальні напрями сучасної психолінгвістики.
13. Підготуйте повідомлення на тему:

- Значення доробку Бодуена де Куртена у становлення психолінгвістики.
- Біологічна концепція мови А. Шлейхера.
- Х. Штейнталь – основоположник психологічного напрямку в мовознавстві.
- Внесок Л. Блумфілда у розвиток біхеовіризму.
- Концепція зв'язку мовлення й думки, духу народу; мови як витвору народної мовної свідомості, психологічної мовленнєвої організації індивіда у працях О. Потебні.
- Нейропсихолінгвістика як дослідження психофізіологічних механізмів породження й розпізнавання мовлення.
- Актуальні питання патопсихолінгвістики.
- Перспективи розвитку лінгвістичної гендерології та її вплив на психолінгвістику.
- Моделюванням вербальної поведінки у системах штучного інтелекту.
- Психолінгвістика у колі суміжних наук. Прикладні аспекти психолінгвістики.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми

План

1. Мова як багатоаспектний феномен. Мова як діяльність. Поняття діяльності, види діяльності. Терміни «мова», «мовлення», «мовленнєва діяльність». Мова як енергія в роботах В. фон Гумбольдта.
2. Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.
3. Мовна особистість у психолінгвістиці.
4. Мовна здібність: структура, зміст.
5. Мовленнєва діяльність, її структура та механізми. Поняття мовленнєвої діяльності в роботах Л. Щерби.
6. Моделі мовленнєвої діяльності.

Студенти повинні знати: поняття «мова» як багатоаспектний феномен та «мова» як діяльність; поняття «мовна особистість»; структуру мовної здібності; діяльності, види діяльності; структуру та механізми мовленнєвої діяльності; моделі мовленнєвої діяльності.

Студенти повинні вміти: характеризувати мову як діяльність; робити порівняльну характеристику мови і мовлення та теорії діяльності і теорії мовленнєвої діяльності; визначати структуру мовної здібності та мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: мова, мовлення, комунікація, мовленнєва компетенція, культурно-мовна компетенція, мовна особистість, мовна свідомість, діяльність, мовна здібність, мовна діяльність, мовний механізм, мовна організація людини, мовленнєва діяльність, теорія мовленнєвої діяльності, мовленнєва організація, структура та механізми мовленнєвої діяльності; моделі мовленнєвої діяльності.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Психологічна характеристика мови і мовлення
2. Чому В. фон Гумбольдт визначав мову як енергію?
3. З якою метою була створена загальнопсихологічна теорія діяльності?
4. Яка основна передумова дозволила А. Леонтьєву розробити основні положення теорії мовленнєвої діяльності (ТМД)?
5. Дайте характеристику мовлення у понятійній системі теорії діяльності.
6. Що таке мовна здібність? Які аспекти можна виділити у структурі мовної здібності?

7. Охарактеризуйте дві протилежні точки зору з питань природи мовної здібності.
8. Яка структура мовної організації людини?
9. Дайте визначення мовленнєвого механізму як аспекту мовні здібності.
10. Як виявляється свідоме і несвідоме у роботі мовленнєвого механізму?
11. Які аспекти дослідження мови розглядає Л. Щерба?
12. Що таке мовленнєва організація? Хто заявив про існування цього аспекту?
13. Чому, на вашу думку, О. Залевська висловила думку про те, що в концепції Л. Щерби наявний ще й четвертий аспект? Що це за аспект?
14. Ким започатковано психологічний аспект теорії мовленнєвої діяльності?
15. Визначте головні принципи теорії мовленнєвої діяльності.
16. Охарактеризуйте моделі мовленнєвої діяльності: модель Ч. Осгуда; модель безпосередніх складників; модель Н. Хомського; модель І. Шлігера; модель В. Левелта; модель Т. Ахутіної; модель Л. Виготського; модель М. Жинкіна; модель І. Зимньої; модель О. Залевської.
17. Випишіть тлумачення таких термінів: мова, мовлення, мовна компетенція, мовленнєва компетенція, мовленнєва діяльність, комунікація, культурно-мовна компетенція, мовна особистість, національно-мовна особистість, мовна свідомість, теорія мовленнєвої діяльності.
18. Підготуйте повідомлення на тему:
  - Мова як енергія в роботах В. фон Гумбольдта.
  - Експлікація психіки й мовленнєва поведінка особистості (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Експериментальна психолінгвістика

План

1. Основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики.
2. Асоціативний експеримент у психолінгвістиці.

Студенти повинні знати: основні поняття і терміни експериментальної психолінгвістики; дослідження Л. Щерби про шляхи вивчення мов; класифікацію експериментів у психолінгвістиці; види асоціативного експерименту та методику його проведення.

Студенти повинні вміти: проводити асоціативні експерименти та аналізувати їх.

Ключові слова: метод, експеримент, експериментальна методика, види експериментів, асоціативний експеримент, асоціація, критерії аналізу даних асоціативного експерименту.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Якої думки дотримувався Л. Щерба стосовно використання методики експерименту для аналізу мовних явищ?
2. Які позитивні якості визначають експеримент як метод навчання?
3. Які класифікації методів відомі у психолінгвістичній науці?
4. Що таке асоціація? Визначте її види.
5. Опишіть основні етапи історії виникнення асоціативного експерименту.
6. У чому, на вашу думку, полягає суть методу вільних асоціацій? Які діагностичні можливості його використання?
7. Опишіть умови і особливості ланцюжкового асоціативного експерименту.

8. Що таке спрямований асоціативний експеримент? Які його переваги?
9. Визначте критерії аналізу даних асоціативного експерименту.
10. Що розуміється під парадигматичним та синтагматичним асоціативним взаємозв'язком? Думку обґрунтуйте.
11. Охарактеризуйте різновиди логічного зв'язку всередині асоціативних пар.
12. Дайте визначення таким поняттям: метод дослідження, експеримент, експериментальна гіпотеза, вибірка досліджуваних.
13. Доберіть слова для проведення асоціативного експерименту. Самостійно проведіть вільний та ланцюжковий експеримент самі з собою. Підготуйтеся до проведення його в аудиторії.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Філогенез мови

План

1. Філогенез мови.
2. Теорія походження мови:
  - виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків;
  - створення мови силою людського розуму;
  - звуконаслідування – одна з теорій філогенезу мови;
  - трудова теорія виникнення мови;
  - жестова теорія виникнення мови.

Студенти повинні знати: поняття «філогенез мови», «теорія походження мови»; погляди лінгвістів ХІХ ст. на питання філогенезу мови та мовлення, основні їх праці; теорії походження мови: виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків, створення мови силою людського розуму, звуконаслідування, трудова теорія виникнення мови, жестова теорія виникнення мови.

Студенти повинні вміти: аналізувати першоджерела, що стосуються питань походження мови і мовлення.

Ключові слова: філогенез мови і мовлення, філогенетичне зародження мови, звук, жест, звуконаслідування, крик, теорії філогенетичного становлення мови і мовлення.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Дайте визначення філогенезу мови. У чому полягає трудність у розгляді цієї проблеми?
2. Які побічні дані є основою для висунення гіпотез філогенезу мови?
3. У чому полягає суть теорії виникнення мови зі звуків, що успадковані від тваринних предків? Які її недоліки? Думку обґрунтуйте.
4. Розкажіть про теорії походження мови П. Мопретюї.
5. У чому суть теорії Е. Кондильяка?
6. Розкажіть про науковий доробок Ж.-Ж. Руссо із питань походження мови. Відзначте сильна та слабкі сторони його дослідження.
7. Розкрийте суть теорії звуконаслідування.
8. У чому полягає трудова теорія походження мови, запропонована Л. Нуаре?
9. Які, на думку В. Вундта, були перші елементи комунікації?
10. Які аргументи свідчать на користь жестової теорії походження мови?
11. Які досліди проведено з мавпами щодо навчання її мовленню. Які їх результати?

12. Чому лікарі радять розвивати моторику пальців у дітей? Як це впливає на їх мовлення?

13. Підготуйте повідомлення на тему: а) мова тварин; б) тварини, що говорять; в) мовлення людей, що спілкуються з тваринами.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Психолінгвістичний аналіз онтогенезу мовлення

План

1. Онтогенез мовлення.

2. Передумови виникнення потреби у спілкуванні.

Студенти повинні знати: проблему генетичної спадковості мовної здатності, учення В. фон Гумбольдта, Ж. Піаже про онтогенез мовлення; основні положення гіпотези стадіальності інтелектуального розвитку дитини; положення концепції нативізму та теорію switches (перемикачів); аспекти діяльнісно-евристичної теорії Л. Виготського, підґрунтя теорії О. Лурії; концепцію онтогенезу мовлення Н. Уфімцевої; теорію егоцентричності мови С. Рубінштейна; критерії визначення потреб спілкування Н. Авдєєвої.

Студенти повинні вміти: визначати основні положення досліджень вітчизняних та зарубіжних мовознавців та психологів про онтогенез мовлення.

Ключові слова: онтогенез мовлення, мовна здатність, стадіальність інтелектуального розвитку дитини, нативізм, теорія switches (перемикачів); діяльнісно-евристична теорія; егоцентричне мовлення, потреба спілкування, протознаки, прото-мова, дословесна система комунікації.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Дайте визначення поняттю «онтогенез мовлення».
2. Охарактеризуйте внесок Ж. Піаже в теорію мисленнєво-мовленнєвого розвитку дитини.
3. Які етапи проходить дитина у своєму розвитку (Ж. Піаже)?
4. Що таке егоцентричне мовлення? Чому воно характерне для дітей?
5. Охарактеризуйте запропоновану Н. Хомським теорію switches.
6. Визначте основні постулати концепції нативізму, запропонованої Н. Хомським.
7. У чому полягає висунута Н. Хомським гіпотеза «модульності» мозку?
8. Охарактеризуйте діяльнісно-евристичну теорію Л. Виготського.
9. Що таке егоцентричне мовлення дитини за С. Рубінштейном?
10. Які завдання вирішуються психологами під час дослідження дитячого мовлення?
11. У чому полягали основні заперечення Н. Хомського?
12. Визначте три етапи розвитку дитячого мовлення за О. Леонтєвим.
13. Наведіть власні приклади мовленнєвого розвитку дітей-мауглі (підготувати повідомлення). Опишіть умови, за яких герой Р. Кіплінга Мауглі міг би стати повноцінною людиною.
14. Визначте критерії (за Н. Авдєєвою), що є передумовами виникнення потреби у спілкуванні.
15. Які потреби спілкування визначають Л. Виготський, Л. Божович, М. Лисіна.
16. Визначте поняття «прото-мова» та «протознаки».
17. З якою метою розроблено питальники: KID та CDI? Які їх недоліки?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Особливості дитячого мовлення

План

1. Особливості дитячого мовлення.
2. Ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини.
3. «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.

Студенти повинні знати: особливості дитячого мовлення, періоди розвитку мовленнєвої здатності дитини, основні заперечення Н. Хомського щодо біхевіористської теорії, періоди розвитку мовленнєвої здатності дитини, особливості дитячого мовлення, ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини, проблеми дітей з обмеженими можливостями.

Студенти повинні вміти: визначати та аналізувати особливості дитячого мовлення, характеризувати наукові концепції мовленнєвої здатності дитини; добирати мовний матеріал для розвитку мовлення дитини.

Ключові слова: дитяче мовлення, сензитивний період, етапи розвитку дитячого мовлення (до мовленнєвий: а) гуління, гукання й б) лепет; догматичний; етап засвоєння граматики; ігрові лінгвістичні «породження» у мовленні дитини.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Визначте завдання, що вирішують психологи і лінгвісти у ході дослідження дитячого мовлення.
2. Охарактеризуйте сензитивний період розвитку мовленнєвої здатності дитини.
3. Дайте характеристику основних ідей концепції Н. Хомського.
4. У чому полягали основні заперечення Н. Хомського щодо біхевіористської теорії.
5. Які показники вказують на вроджену закономірність розвитку мовлення.
6. Визначте етапи розвитку дитячого мовлення до 3-х років, запропоновані О. Леонтєвим.
7. Охарактеризуйте відмінності між ситуативним та контекстним мовленням. Для якого віку характерні ці типи мовлення? Думку обґрунтуйте.
8. Які основні ігрові «породження» у мовлення дитини визначаються психолінгвістами?
9. Яке місце у мовленнєвому розвитку дитини займають процеси римотворення. Доберіть приклади віршів українською та російською мовами, які б ви запропонували дітям 4-6 років (законспектувати).
10. Придумати речення із перевернутою семантикою.
11. Охарактеризуйте особливості дитячого мовлення.
12. За якими напрямками розвивається дитяче мовлення?
13. Як відбувається процес засвоєння мовлення «проблемними» дітьми?
14. У чому полягає суть альтернативної комунікації.
15. Підготуйте повідомлення на тему: «Проблемні» діти: мовлення, інтелект, знаки.
16. Підготувати й провести психолінгвістичне дослідження ранньої дитячої словотворчості за алгоритмом (дослідження проводиться з дитиною до 3-х років шляхом спостереження або проведення інтерв'ю з батьками дитини).
  1. Складіть словничок мовлення дитини (так званої ранньої дитячої словотворчості. Типу: ляля, моква (морква), па (упав), дя (дядько).
  2. Проаналізуйте: чи відповідає словниковий запас дитини та форма її висловлювань віковій нормі (скористайтеся конспектом лекції або ін. джерелами).

3. Зробіть висновок: на якому етапі мовленнєвого розвитку знаходиться дитина. Складіть коротку характеристику цього етапу мовленнєвого розвитку дитини.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема: Проблеми двомовності й культура

План

1. Проблеми двомовності й культура: «вимушена» двомовність і «напівкультура».
2. Двомовність: за і проти.
3. Рання двомовність.
4. Розвиток «двомовної» дитини.
5. Раннє навчання нерідної мови як система ознайомлення зі знаковими операціями.
6. Розуміння іншомовного тексту.

Студенти повинні знати: проблеми двомовності, поняття «вимушена» двомовність і «напівкультура», погляди на явище двомовності у сучасному суспільстві, проблеми та переваги ранньої двомовності та розвитку «двомовної» дитини, методика ознайомлення зі знаковими операціями.

Студенти повинні вміти: аналізувати наукову та методичну літературу із питань розвитку двомовної дитини, добирати методичні прийоми ознайомлення зі знаковими операціями.

Ключові слова: двомовність, дитячий білінгвізм, «вимушена» двомовність, «напівкультура», рання двомовність, багатонапрямок мислення, додатна та від'ємна двомовність, розвиток «двомовної» дитини, частотний словник.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Підготуйте повідомлення на тему: Білінгвізм. Види білінгвізму.
2. Які типи двомовності розрізняють учені?
3. Що таке дитячий білінгвізм і які його позитивні сторони?
4. Як слід здійснювати мовну освіту дитини у білінгвальної сім'ї?
5. Що таке мовна самоідентифікація білінгвів?
6. Дайте визначення поняттям «напівмовність» та «двомовність», «напівкультура».
7. Які думки побутують сьогодні у суспільстві з приводу двомовності? Із чим це пов'язано.
8. Які дослідження проведено Пілом і Лямбертом? Що вони продемонстрували?
9. Що таке багатонапрямок мислення?
10. Розкрийте сутність гіпотези Куммінса і Мулкагі.
12. Що таке додатна і від'ємна двомовність.
13. Як впливає рання «двомовність» на розвиток дитини?
14. Як обґрунтував І. Епштейн думку про шкоду ранньої двомовності?
16. Які характеристики індивіда враховувалися під час вивчення ранньої двомовності?
17. Обґрунтуйте, як соціальне середовище впливає на ранню двомовність.
18. Розкрийте суть досліджень Наталли Імедадзе.
19. Які стадії виділяє Імедадзе у становленні реальної двомовної системи?
20. За яких обставин, на думку Імедадзе рання двомовність може сприяти усвідомленню знакового характеру мови та розвитку лінгвістичних здібностей?
21. Яка методика засвоєння близькоспоріднених мов?
22. Які переваги чи недоліки у ранньому навчанні нерідної мови?
23. Чи завжди ігровий метод є результативним у ході засвоєння нерідної мови?

24. Які основні проблеми виникають у сім'ї, де батьки володіють двома і більше мовами?
25. Що таке частотний словник?
26. За допомогою інтернет-видань підготуйте повідомлення про розвиток дітей у білінгвальної сім'ї.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема: Мовленнєва діяльність в соціокультурному мовному контексті

План

1. Сприйняття мовлення.
2. Розуміння мовлення як мисленнєво-мнемічний процес, моделювання розуміння мовлення.

3. Породження мовлення.

Студенти повинні знати: моделі сприйняття мовлення, теорії сприйняття мовлення, специфіку фоносемантики як окремого психолінгвістичного направлення, етапи змістового сприйняття мовлення, роль граматики у сприйняття мовлення, особливості динаміки розуміння мовлення, класифікації розуміння на види, інформативну здатність вербальних і невербальних засобів розуміння, породження мовлення як процес вербалізації думки, основні концепції та теорії породження мовлення.

Студенти повинні вміти: визначати категорії сприйняття, розуміння та породження мовлення, аналізувати їх; встановлювати послідовність етапів процесу породження мовлення.

Ключові слова: сприйняття, розуміння, породження, моделі сприйняття мовлення, теорії сприйняття мовлення, змістове сприйняття мовлення, динаміка розуміння мовлення, інформативна здатність, вербальні та невербальні засоби розуміння, процес вербалізації думки.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Підготуйте самостійно відповідь на питання: Мовленнєвий акт, його типи та структура.
2. У чому полягає трудність дослідження сприйняття мовлення?
3. Обґрунтуйте основні положення моделі сприйняття мовлення І. Зимньої.
4. Як ідентифікуються звуки мовлення? Які фактори утруднюють фонетичну ідентифікацію мовленнєвих сигналів, що сприймаються?
5. У чому полягає сутність сенсорної та моторної теорій сприйняття мовлення?
6. У чому полягає робота фоносемантики як окремого психолінгвістичного напрямку?
7. Дайте визначення змістовому сприйняттю мовлення. Назвіть його етапи.
8. Обґрунтуйте погляди Л. Цветкової щодо рівнів структурної організації сприйняття.
9. Охарактеризуйте акустичну та моторну теорії механізму впізнання мовленнєвих сигналів.
10. Поясніть позитивні сторони теорій «аналіз через синтез» та інтерактивна модель сприйняття.
11. Дайте визначення поняттю «розуміння мовлення».
12. Охарактеризуйте рівні розуміння за А. Брудним та Л. Цветковою.
13. Проаналізуйте рух думки у процесі розуміння тексту за Л. Виготським.
14. Які мисленнєві дії для досягнення розуміння тексту виділено В. Знаковим.

15. Дайте визначення процесу породження мовлення.

16. У чому полягає особлива прикладна значущість моделювання процесу вербалізації думки?

17. У чому суть породження мовлення як процесу адаптаційного? Що розуміється під інтерактивністю породження мовлення?

18. Проаналізуйте моделі породження мовлення, запропоновані:

- Б. Скіннером, Ч. Осгудом;
- Ч. Осгудом;
- Н. Хомським;
- Л. Виготським.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

Тема: Поняття тексту в психолінгвістиці.

Інтерпретація тексту

План

1. Поняття тексту в психолінгвістиці та лінгвістиці.
2. Категорійна ієрархія тексту (цілісність, зв'язність, членованість).
3. Параметри і категорії тексту.
4. Інтерпретація тексту як результат переведення змісту повідомлення.

5. Концепції процесів сприйняття та розуміння мовлення.

6. Загальна психолінгвістична модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання.

Студенти повинні знати: поняття тексту в психолінгвістиці та лінгвістиці; категорії і тексту (цілісність, зв'язність, членованість); параметри і категорії тексту; поняття «інтерпретація тексту»; концепції процесів сприйняття та розуміння мовлення; загальну психолінгвістичну модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання.

Студенти повинні вміти: аналізувати тексти; пояснювати тексти різних стилів та жанрів; охарактеризувати концепції процесів сприйняття та розуміння мовлення; загальну психолінгвістичну модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання

Ключові слова: текст; цілісність, зв'язність, членованість тексту; параметри і категорії тексту; «вербальність» тексту; логоцентричний і ризоморфний текст; графічно-знакова структура тексту; фрагмент тексту; рівні розуміння мовлення; інтерпретація тексту; сприйняття та розуміння мовлення; психолінгвістичну модель процесу сприйняття і розуміння мовленнєвого висловлювання.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Чому в сучасному мовознавстві та психолінгвістиці сьогодні спостерігається інтерес до вивчення мови на рівні текст?

2. Як розглядають поняття «текст» науковці у психолінгвістиці (В. Белянін, Т. Ушакова)?

3. Розкрийте суть поняття «текст» у мовознавстві (З. Тураєва, І. Гальперін, І. Кочан, Л. Лосєної, Н. Кутіної, М. Мейєнєвої та ін.).

4. Що вчені розуміють під поняттям «вербальність тексту»?

5. Як, на вашу думку, що таке «істинне володіння мовою»? (Використайте дослідження Ю.Лотмана, Л. Мурзіної.

6. Охарактеризуйте зв'язність як одну із найважливіших категорій тексту.

7. Що таке цілісність та членованість тексту?

8. Який із критеріїв тексту передбачає їхню формальну й змістову закритість.
9. Дайте визначення логоцентричного і ризоморфного тексту.
10. Випишіть тлумачення таких термінів: **а)** рубрика, основний текстовий блок (корпус тексту), автор тексту, абзац, виноска, рядок, графічне слово, графічне речення, літера та пунктуаційний знак; **б)** перелік, цитата, посилання, дата, число, скорочення, знаки, власні назви, умовні позначення.
11. Доведіть чи спростуйте твердження, що тексту поза написанням і читанням не існує.
12. Що таке графічно-знакова структура тексту? Визначте її види.
13. Охарактеризуйте параметри тексту.
14. Що таке інтерпретація тексту? Чому цей напрямок дослідження тексту привертає увагу мовознавців?
15. Випишіть із художньої літератури зразки тексту та нетексту.
16. Що таке властивості тексту та властивості сприйняття.
17. Що ми називаємо фрагментом тексту?
18. З якою метою використовуються фактичні дані у текстах?
19. Як на вашу думку, чи немає частки інтерпретації та перекручування в самому прочитанні, коли на авторський текст накладається індивідуальний досвід, сама структура особистості читача?
20. Дайте визначення поняттям «сприйняття» та «розуміння» мовлення.
21. Які рівні розуміння мовлення визначаються науковцями?
22. Визначте параметри, за якими класифікуються існуючі теорії (моделі) сприйняття мовлення.
23. Охарактеризуйте моделі сприйняття мовлення (Л. Чистович, М. Халле та К. Стівенсон, Е. Леннеберг, Л. Зіндер та А. Штерн, А. Леонт'єв).
24. Які взаємодіючі рівні процесу сприйняття визначає Л. Цветкова?
25. Доберіть тексти різних жанрів, поясніть вашу розуміння цих текстів: заголовок, основна частина та висновок.
26. На власний вибір доберіть переклади творів українських та зарубіжних письменників. Чи відрізняються ці переклади? Чи змінює, на вашу думку, це змістове наповнення тексту твору?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема: Психолінгвістичні проблеми мовленнєвого мислення

План

1. Мислення і мова.
2. Проблеми внутрішнього мовлення.
3. Дуальна організація роботи головного мозку.

Студенти повинні знати: різноманітні теорії про залежність мислення і мови (мовлення); поняття про вербально-логічне мислення; форми абстрактного мислення; внутрішнє мовлення, його фази; генезис формування внутрішнього мовлення, основні особливості внутрішнього мовлення; поняття про міжпівкульну асиметрію психічних процесів; дослідження Р. Сперрі; взаємозв'язок правої та лівої півкуль головного мозку.

Студенти повинні вміти: аналізувати теорії залежності мислення і мови (мовлення); особливості розвитку внутрішнього мовлення; положення про дуальну організацію роботи головного мозку.

Ключові слова: мислення, мова (мовлення); вербально-логічне мислення, абстрактне мислення, внутрішнє мовлення, внутрішнє мовлення, міжпівкульна асиметрію психічних процесів, дуальна організація роботи головного мозку.

Питання для самоконтролю та практичні завдання:

1. Підготуйте повідомлення на тему: Поняття «мислення» у психологічній науці. Види мислення. Мислення і вікові особливості особистості».
2. Які думки вчених щодо взаємного впливу мислення на мову (мовлення) у психічному розвитку людини?
3. Розкажіть про деякі факти існування мислення без мовлення.
4. Що таке вербально-логічне мовлення?
5. Який зв'язок між логікою мислення та структурою мови?
6. Що є основною формою абстрактного мислення?
7. Аргументуйте твердження, що внутрішнє мовлення є важливим універсальним механізмом розумової діяльності людини.
8. Укажіть функції внутрішнього мовлення як проміжного етапу породження і сприйняття мовлення.
9. Які фази внутрішнього мовлення?
10. Що представляє собою внутрішнє проговорювання? У яких ситуаціях воно виявляє себе найбільше?
11. Охарактеризуйте генезис внутрішнього мовлення.
12. Що розуміється під міжпівкульною асиметрією психічних процесів?
13. Охарактеризуйте передісторію появи концепції домінанти півкуль.
14. Розкажіть про дослідження Р.Сперрі.
15. Здійснення якого роду психічних функцій контролює права півкуля, а ліва?
16. Як пригнічення лівої (правої) півкулі впливає на формування мовлення пацієнта?
17. Поясніть компліментарність роботи правої та лівої півкулі головного мозку та розвиток творчих здібностей.
18. Який зв'язок існує між ступенем асиметрії та статтю?